

Funcțiile textual-discursive ale inseratelor biblice¹ în *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor* de Dimitrie Cantemir

Mariana NASTASIA*

Keywords: *biblical intertextuality; old Romanian literature; functions of the biblical inserts; Dimitrie Cantemir's text*

1. Introducere

Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor (1717) a fost tipărit pentru prima dată la Iași, în 1835–1836. În această lucrare, la fel cum își propuseseră și cronicarii Miron Costin, Nicolae Costin, respectiv stolnicul Constantin Cantacuzino, Dimitrie Cantemir încearcă să scrie o istorie a românilor și pare a fi atras, asemeni lui Nicolae Costin, de ideea de a reface tabloul istoric de la crearea lumii până în vremea sa. Din vastul său proiect istoriografic, Cantemir reușește să realizeze numai tomul I, în care urmărește firul istoric de la cucerirea Daciei de către Traian până în secolul al XIII-lea.

Dimitrie Cantemir se delimitează de cronicari prin metoda de lucru. În primul rând, atunci când expune evenimentele istorice, se referă la românii din toate cele trei regiuni. În al doilea rând, organizarea textuală depășește nivelul însemnărilor din cronicile moldovenești și munteneste. Materialul este mult mai vast, iar textul reflectă exigența metodică a autorului:

„Simpla „punere în povestire” a faptelor, asupra cărora se trag, nedisimulat, concluzii morale, nu-l mai mulțumește pe tânărul Cantemir, care se exersase deja în alegoria *Divanului* (Soroșan 2000: 24).

Hronicul prezintă particularitățile variantei științifice a limbii române literare din epoca veche. Datorită construcției riguroase a textului, Dimitrie Cantemir reușește să facă „trecerea de la «cronică» la o scriitură istorică de factură modernă” (Lemny 2013: 188). Sursele pe care le consultă Cantemir sunt mai numeroase decât cele ale cronicarilor, iar informațiile sunt alese și organizate cu multă atenție, astfel încât înșiruirea evenimentelor să poată lua forma unei argumentări. P.P. Panaitescu semnaleză atitudinea critică a principelui moldovean față de lucrările pe care le folosește:

* Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide”, Academia Română, Filiala Iași, România.

¹ În funcție de tipul de explicitare a conținutului biblic și de mărcile lingvistice prin care elementele de sorginte biblică sunt introduse în text, inseratele biblice pot fi directe sau indirecte, cu mai multe subcategorii. O parte dintre aceste subcategorii se regăsesc în *Hronicul* lui Dimitrie Cantemir și sunt analizate în studiul de față. Pentru mai multe informații privind conceptul de *inserat biblic* (definiție, tipologie, mărci lingvistice, exemple), vezi Nastasia 2023.

Dimitrie Cantemir nu este un cronicar, ci un istoric, nu numai pentru că judecă faptele și nu se mulțumește să le expună, nu numai pentru că stabilește faptele pe baza unei argumentări, dar mai ales pentru că practică o metodă de critică istorică, pentru a scoate adevărul din materialul brut al informației date de izvoare (Panaitescu 1958: 233).

Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor este structurat după principiile anunțate în partea introductivă a lucrării (*Prolegomene*), pe care Cantemir le numește *canoane* și la care revine ori de câte ori observațiile critice sau demersul argumentativ impun acest fapt. Temele dezvoltate în text se referă la originea latină a românilor și a limbii române, la continuitatea romană în Dacia și la unitatea românilor de pretutindeni. Prin tratarea acestor probleme, Dimitrie Cantemir devine precursor al curentului iluminist, manifestat în cultura română mai ales prin contribuțiile științifice ale reprezentanților Școlii Ardelene. De altfel, „o copie a manuscrisului a fost cumpărată în 1730 de Inocențiu Micu-Klein [...], care o va populariza și o va face să circule” (Lemny 2013: 192).

2. Specificul inseratelor biblice din *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*

Relatări istorice și material bibliografic foarte bogat – indicat de Cantemir însuși în *Catastihul* care precedă textul – sunt întregite în *Hronic* de utilizarea inseratelor biblice, care contribuie la amplificarea aspectului științific al lucrării. În lista izvoarelor enumerate de Dimitrie Cantemir, *Sfânta Scriptură* este indicată sub antroponimul Moise, *Catastihul* fiind constituit sub forma unui indice de nume proprii. Semnalăm faptul că materialul biblic excerptat de Cantemir își are originea în diverse cărți ale *Bibliei*, nu doar în *Pentateuh*. Chiar dacă Al. Andriescu afirmă că Dimitrie Cantemir „face trimiteri la textele biblice, fără a se deosebi prea mult de Nicolae Costin, îndeosebi când vorbește de începuturile istoriei românilor în context universal” (Andriescu 2004: 97), constatăm că autorul *Hronicului* se delimitează de cronicari nu doar prin teme sau prin organizarea și elaborarea textului, ci și prin întrebuintarea elementelor biblice. Diferite la Cantemir sunt atât raportarea la *Sfânta Scriptură*, pe care o indică în primul rând ca izvor livresc, cât și modalitatea de integrare a inseratelor biblice în text. Specificăm faptul că trimiterile explicite la textul sacru sunt destul de rare în *Hronic*, astfel că mărcile lingvistice de identificare a acestora sunt puține. Totuși, referirile la textul biblic sunt semnificative în lucrarea lui Dimitrie Cantemir și merită a fi supuse unei analize care să releve funcțiile textual-discursive ale elementelor biblice.

Erudiția biblică din *Divan* este înlocuită de autor prin erudiția istorică și geografică în *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, iar inseratele biblice, atunci când apar, sunt folosite pentru a explica evenimente, fapte sau situații din vechime, ori pentru a oferi pilde moralizatoare, menite să corecteze anumite comportamente. Din această perspectivă, a forței moralizatoare a inseratelor biblice, cam în aceeași manieră procedaseră și cronicarii moldoveni și munteni, care manifestau în genere o sensibilitate biblică de înțelegere a lucrurilor. În scrierile lor predomină funcția moralizatoare a inseratelor biblice, iar scopul utilizării acestora este de a semnala abaterile de la conduita creștină și de a explica orice perturbare a

păcii sau a echilibrului social prin revărsarea mâniei lui Dumnezeu. O atitudine diferită în interpretarea evenimentelor istorice întâlnim la Miron Costin, la Nicolae Costin și la Constantin Cantacuzino, ale căror scrieri reflectă erudiția biblică. Constantin Cantacuzino avea, de altfel, o serioasă pregătire teologică.

Asemeni acestor cronicari, care, atunci când utilizează fragmente din *Scriptură*, se concentrează în primul rând asupra transmiterii informațiilor și mai puțin pe interpretarea lor în cheie moralizatoare, la Dimitrie Cantemir, inseratele biblice prezintă o componentă simbolică mai puțin individualizată. Astfel, în textul său, funcția moralizatoare se manifestă prin comentarii care interpretează fapte particulare din istoria poporului român în contextul mai larg al istoriei universale, prin întrebuițarea inseratelor biblice fie ca argumente, fie ca pretexte în formularea acestor comentarii.

În *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor* prevalează funcția ilustrativă și este reprezentată, într-o oarecare măsură, funcția didactică. În anumite fragmente, în care efectele retorico-stilistice ale elementelor biblice sunt evidente, putem vorbi de funcția ornamentală a inseratelor biblice.

3. Categoriile de inserate biblice utilizate de Dimitrie Cantemir în *Hronic* și funcțiile textual-discursive ale acestora

Materialul excerptat din *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor* relevă faptul că în text se găsesc numai o parte dintre categoriile de inserate biblice formulate de noi și identificate în alte scrieri din literatura română veche (vezi Nastasia 2020, Nastasia 2023). Totodată, inseratele biblice utilizate de Cantemir se întrepătrund, iar clasificarea lor după criteriul *tipului de reactualizare a informației* este destul de greu de realizat. Din lucrarea lui Dimitrie Cantemir lipsesc inseratele directe cu marcă intertextuală explicită. Inseratele biblice indirecte sunt ilustrate în diverse contexte, dar prezintă puține ocurențe. Dintre acestea, predomină inseratele indirecte de tip aluziv și cele cu reactualizare prin parafrază, fără a se putea trasa o graniță clară între ele. Pentru Dimitrie Cantemir, *Biblia* reprezintă reperul original al istoriei pe care o scrie, astfel că în relatările sale diferitele evenimente de la începuturile omenirii sunt asociate cu episoade edificatoare din *Vechiul Testament*.

Noi dară mai véche și mai bătrână istorie decât *Sfânta Scriptură* necunoscând, în buni chedzi *dumnădzăiescul cuvânt povață* și agiutoriu luând, de la dânsul și începem, carile *unul și singur iaste, ce cuprinde a și ω, începutul și sfârșitul* (HRONICUL, 932²).

Inseratele indirecte de tip aluziv cu marcă intertextuală explicită sau implicită relevă, prin diversitatea trimitărilor biblice și a surselor diferite care stau la baza lor, o cunoaștere temeinică a *Bibliei* din partea lui Dimitrie Cantemir. Pentru a explica originea popoarelor și metehnele lor, după cum se observă din exemplele de mai jos, Cantemir se raportează la *Biblie* ca la cea mai importantă sursă de adevăr; aceasta este *imago mundi* prin excelență.

(1) Lăsind dară, pentru scurtarea cuvântului, a neamurilor ghenealoghie (adecă corenie), de la *Noe* înapoi pre amănuntul a povesti, luând numele numai carile

² Toate sublinierile din fragmentele excerptate din textul lui Dimitrie Cantemir ne aparțin.

la *Sfânta Istorie* să pomenéște, *de neamurile Gog și Magog* (de pre carea luând persii numele le dzic *cin macini*, iară asirii și arapii *egegi megegi*), pre acéstea dară neamuri *Sfânta Scriptură* le așadză în părțile crivățului, de la carile după proceasca adeverință s-au pornit și să pornéște tot răul peste tot pământul (HRONICUL, 932).

(2) Așe Dumnădzău Părintele pre *Fiiul său unul născut în trupul omenesc*, între supușii romanilor a să număra învoiaște, pentru ca pre aciași romani la vreme singurii orânduitei sale socotele știute și hotărâte, prin darul de-a doa oară naștere și prin credința cuvântului *Evanghelii* fiului său, de iznoavă să-i răznască și precum o dată după fire fiii ellinilor era, așe după grație mai pre urmă fiii *Evanghelii* să-i facă și *giugului Fiiului său celui ușor să-i suppuie* (HRONICUL, 981–982).

(3) Acesta săbor, *nu numai au stropit haina lui Hristos cu singe*, ce încă așeși din sine necusută fiind și neavând pre unde o descoasă, pri-ntreg au despica-o ș-au sfărmat-o. Și așe între amândoaă besericile mai adâncă și mai lată prăpaste au săpat, decât ceaia care *pomenéște Sfânta Evanghelie că iaste între bogat și între Lazar cel sărac* (HRONICUL, 1285).

(4) Iară scornitorii și purtătorii răutăților acestora, cu o ceată de ai săi, tocma ca *turma porcilor* cea din *Evanghelie* în mare, așe și ei în Dunăre sărind, la megiașii săi la schithi au trecut (HRONICUL, 1345).

De asemenea, *Biblia* reprezintă sursa învățăturilor privitoare la religie, în raport cu care se transmite și se asigură atât respectarea cuvântului evanghelic, cât și judecata atentă și cumpănită a stărilor de lucruri în diferite împrejurări. Totodată, înțelegerea anumitor situații depinde de interpretarea parabolilor evanghelice. În aceste contexte, inseratele biblice îndeplinesc atât funcție ilustrativă, cât și funcție didactică.

(5) De unde și *Sfânta Scriptură întărește că în gura a doi sau a trii marturi va sta tot cuvântul* (HRONICUL, 983).

(6) Ia, *dzice*, această *sabie* cu carea de voi împărăți drept, pentru mine, iară de voi împărăți rău, împotriva mea te slujéște (HRONICUL, 1083).

(7) [...] însă *după cuvântul ce să dzice: Toate ispitéște dragostea*, toate biruéște nevoința, cu care invitare oarécum de iznoavă însufletindu-ne, nu așe de tot nedejdeja vom lepăda, nici greuimea sarcinii așe de tot ne va spăria, cât de nu în spate a o rădica, măcar din locul său a o muta și cât de puțin a o porni, să ne ispitim (HRONICUL, 1217).

(8) Pierdut aș fi fost (omenite cititoriule) toată nedéjdeja și denainte împotrivicilor și sabiia din driapta și scutul din stingă aș fi scăpat; și așe, *precum să dzice cuvântul și ostenința și undelemnul în zădar aș fi fost cheltuit* (HRONICUL, 1217).

Inseratele biblice indirecte cu reactualizare prin parafrază sunt integrate în structurile celorlalte tipuri de inserate. Totuși, ele pot fi urmărite și individual, în anumite exemple. Reactualizarea unei pilde evanghelice se face uneori prin reproducerea în stil indirect a elementelor semnificative pentru transmiterea unui mesaj cu încărcătură moralizatoare sau cu rol în susținerea, prin exemplificare, a unei reflecții personale cu privire la istoria narată. Alteori, cum se întâmplă în fragmentele care aduc în atenția cititorilor scena răstignirii, transmiterea conținutului biblic se realizează prin împletirea parafrizei cu vorbirea directă. Acest procedeu contribuie la sporirea autenticității discursului și la amplificarea efectelor stilistice ale cronicii.

(9) Însă dreptatea cumpenele sale aflând, nu numai ca oca dramul biruiaște, ce încă *ca fântâna Soloamului ochii orbului din naștere spălând, prin știupit și tină le deschide luminile; de ciia înainte pentru ca să nu mai greșască poruncă luând*, i proci (HRONICUL, 1096).

(10) [...] ș-au fost strângând cu pumnul singele ce i-au fost curând din rană și spre ceriu în sus aruncând au fost strigând: „*Biruit-ai galileianule*” (HRONICUL, 1160).

(11) Giudeca-va pentru aceasta <acela> a căruia haina au rupt și va alege între ciia cărora, la cale ieșind, băț a mână și încălțăminte în picioare le opriia; iar ei și săbii și sulite, cară și căruțe, *decât a lui faraon și mai multe rădicând, prin spintecătura hainii lui Hristos cea roșie, ca cum ar trece peste Marea Roșie, pre noul Israil gonind, așe poronca și învățătura Domnului și Dumnădzăului celui vecinie călcând și stropșind s-au pornit; și din dzi în dzi, ca bolovanul de piatră din vârful muntelui rumpt și pornit până la fundul tartarului răutății a să răzsturna, nu s-au mai oprit* (HRONICUL, 1279).

În țesătura inseratelor biblice de tip aluziv și a celor cu reactualizare prin parafrază sunt integrate, în multe cazuri, și inserate indirecte de reactualizare a unor motive biblice, recurente în literatura vremii: *slava deșartă, pedepsirea lui Faraon, „împrăștierea” limbilor, plata după faptă, mânia lui Dumnezeu, pedepsirea fărădelegilor și respingerea păcatului* etc. Aceste inserate îndeplinesc deopotrivă funcție moralizatoare și ilustrativă și sunt utilizate, de cele mai multe ori, pentru a confirma o judecată privitoare la realitatea istorică prezentată. În astfel de situații, inseratele biblice au rol concluziv și susțin reflecțiile lui Dimitrie Cantemir cu privire la natura umană. De cele mai multe ori, viziunea sa corespunde mentalității omului medieval, conform căreia neputințele omenești și îndepărtarea de credință reprezintă cauza întâmplărilor nefaste.

(12) [...] și cu atâta arsură a poftii cinstii să înfocadză, cât și scrumul și cenușea inimăi în aerul *deșertii slave* să fie vânturat slujitorii cuvântului a giudeca nu să siesc (HRONICUL, 878).

(13) Așé dară, odânoară véche putere Eghiptului (carea încă și asupra măririi dumnădzăiești arme a rădica nu s-au îndoit), *pre faraon cu undele Mării Roșii acoperind și cu alte nesuferire pedépe certând, pe neamul izrailténilor din rob domn și împărat a câteva putincioase niamuri l-au făcut și iarăși pre același, pentru nemulțămîta și mare necredința și nedumnădzăirea, în limbi l-au împrăștiat și pre la marginele lumii aruncându-l, batgiocurii muritorilor l-au suppus*; precum de atâtea véci și până astădzi *plata nemulțămîirii și răsplata fărălégii lor*, în toate dzilele și în toate lucrurile a lua videm (HRONICUL, 1064).

(14) Așe *ceartă Dumnădzău* pe mândrii carii i să pun împotrivă (HRONICUL, 1277).

De asemenea, comentariile pe marginea evenimentelor expuse sunt întregite uneori de aluzii la o secvență biblică, ilustrată printr-un motiv, un personaj, o faptă, o anumită împrejurare, o pildă etc. În plus, aceste comentarii au adesea un aspect compozit, astfel că observațiile lui Dimitrie Cantemir se întrepătrund cu inseratul biblic cu reactualizare prin parafrază. Implicațiile retorice ale evocării lui Dumnezeu contribuie la realizarea funcției ornamentale a inseratelor biblice în *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*.

(15) Că într-adevăr, *puternică dreapta Celui Preaputernic* clătește și mută împărățiile, dintr-un niam într-altul și pre înălțați plecând, pre plecați de năprasnă cu mare mierarea celor mai pre urmă viitori îi înalță și în stepenele cele mai de sus îi rădică (HRONICUL, 1063).

Comentariile cu funcție moralizatoare sunt turnate pe tiparul construcțiilor populare, de aceea unele structuri cu nucleu lexical de inspirație biblică se confundă cu zicerile populare. Utilizarea în *Hronic* a *inseratelor biblice indirecte de tip paremiologic* indică sursa primară a acestor construcții. Raportându-ne la inseratele de același tip din *Divan* sau din *Istoria ieroglică*, e dificil de precizat dacă Dimitrie Cantemir a avut în vedere originea lor sau dacă le-a folosit ca sursă folclorică în creațiile sale. Spre deosebire de celelalte două texte, în *Hronic*, sursa biblică a proverbului ilustrat în exemplul de mai jos este indicată explicit, fapt ce demonstrează, încă o dată, o cunoaștere foarte temeinică a *Bibliei*. Proverbul popular *Ce ție nu-ți place altuia nu-i face* este o ilustrare a versetului Luca 6:37 – „Nu judecați și nu veți fi judecați; nu osândiți și nu veți fi osândiți; iertați și veți fi iertați” (B2019) –, prezentat de evanghelist ca o reformulare a îndemnului din versetul 31: „Și precum voiți să vă facă vouă oamenii, faceți-le și voi asemenea” (Luca 6:31). Întrebuițarea inseratului de tip paremiologic ca nucleu al învățaturii evanghelice relevă faptul că Dimitrie Cantemir se raportează la conținutul biblic ca la un instrument didactic.

(16) De ciia în toată oblastia împărății au poroncit să vestiască și în loc de pravilă să să ție *cuvântul acela*, pre carele toată legea *Evanghelii* obiceinică să stăruiaște și într-însul să plinește: „*Ce ție a-ți fi nu învoiești, altuia să nu faci*” (HRONICUL, 1107).

Categoria *inseratelor directe cu marcă intertextuală implicită* este reprezentată în text de un singur exemplu, recurent în mai multe puncte ale istorisirii. Redăm mai jos episodul biblic al Nașterii Mântuitorului, reprodus după *Evanghelia lui Luca*. În relatarea secvenței biblice, observăm o împletire a inseratului direct cu inseratul indirect cu reactualizare prin parafrază. În acest context, prin forța sa evocatoare, inseratul biblic îndeplinește funcție ilustrativă.

(17) Și așeși nici istoria a *Sfintei Evanghelii*, mărimea și puterea lor au tăcut, precum deosăbi dintr-alte locuri mai ales Sfântul Luca pomenéște că pre vréme[a] nașterii Domnului și Mântuitorului lumii „împărățind Avgust Chesari, trimis-au poroncă în toată lumea pentru ca să să scrie toată parte bărbătească și să să știe numărul bărbaților în toată lumea romanilor”; la care scrisoare mărs-au și Maica Ficioară cu Fiiul său și a lui Dumnădzău Părintelui, în vreme după trup și mai denainte de vreme după ființă născut, iară niciodată făcut, pentru ca numele Domnului Isus Hristos în izvodul supușilor romanilor să să scrie (HRONICUL, 981).

Dintre *formulele de introducere a inseratelor biblice în text*, în *Hronic* sunt prezente construcțiile cu verb de declarație: *au dzis, să dzece, carile la Sfânta Istorie să pomeneaște, Sfânta Scriptură întărește* și formula comentariului urmat de conjuncția *că*, având valoare explicativă:

(18) Că într-adevăr, *puternică dreapta Celui Preaputernic* clătește și mută împărățiile, dintr-un niam într-altul și pre înălțați plecând, pre plecați de năprasnă cu mare mierarea celor mai pre urmă viitori îi înalță și în stepenele cele mai de sus îi rădică (HRONICUL, 1063).

(19) Însă dreptatea cumpenele sale aflând, nu numai ca oca dramul biruiaște, ce încă ca *fântâna Soloamului ochii orbului din naștere spălând*, prin știuit și tină le deschide luminile; de ciia înainte pentru ca să nu mai greșască poruncă luând, i proci (HRONICUL, 1096).

Dat fiind că cele mai multe inserate biblice din text sunt de tip aluziv, mărcile lingvistice de recunoaștere a conținutului biblic au ocurențe reduse. Majoritatea construcțiilor biblice sunt integrate în text și se pot identifica pe baza unui lexem care conține în totalitate semantismul construcției originare.

4. Concluzii

Dimitrie Cantemir aparține mentalității și tradiției culturale a epocii sale prin interpretarea în cheie moralizatoare a anumitor elemente biblice. Astfel, inseratele biblice utilizate pentru a transmite anumite învățături au rol didactic și moralizator. Totodată, principele moldovean depășește această tradiție prin exploatarea în spiritul cunoașterii iluministe a materialului excerptat din *Scriptură*. Integrate într-un text ce aparține variantei științifice a limbii române literare din epoca veche (vezi Chivu 2000: 106 ș.u.), unele inserate biblice utilizate de Dimitrie Cantemir îndeplinesc funcție ilustrativă și ornamentală. Aceste inserate reprezintă un instrument livresc la care apelează cărturarul pentru a explica anumite fapte, pentru a le interpreta sau pentru a le comenta și completa din perspectiva unui mod de gândire enciclopedic.

Bibliografie

A. Izvoare și lucrări de referință

B2019 = *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, București, Editura Institutul Biblic de Misiune Ortodoxă.
HRONICUL = *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, în *Opere*, I, București, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2003.

B. Literatură secundară

Andriescu 2004: Alexandru Andriescu, *Psalmii în literatura română*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
Chivu 2000: Gheorghe Chivu, *Limba română de la primele texte până la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Variantele stilistice*, București, Editura Univers Enciclopedic.
Lemny 2013: Ștefan Lemny, *Cantemireștii*, Iași, Editura Polirom.
Nastasia 2020: Mariana Nastasia, *Preliminarii la o cercetare istorică a inseratelor biblice în literatura română veche*, în Eugen Munteanu (coord.), *Receptarea Sfintei Scripturi: între filologie, hermeneutică și traductologie biblică*, vol. IX, Iași, Editura „Alexandru Ioan Cuza”, p. 127–136.
Nastasia 2023: Mariana Nastasia, *Conceptul de inserat biblic – Definiție. Tipologizare. Exemple*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară”, t. LXIII, București, p. 141–154.
Panaiteșcu 1958: P.P. Panaiteșcu, *Dimitrie Cantemir – viața și opera*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române.
Sorohan 2000: Elvira Sorohan, *Nașterea textului narativ*, în Elvira Sorohan, Constantin Pricop, Valeriu P. Stancu, *Naratori și modelare umană în medievalitatea românească*, Iași, Editura Junimea, p. 5–40.

The Role of Biblical Inserts in Dimitrie Cantemir's *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor* ['The Chronicle of the Romanian-Moldavian-Wallachian Ancient Past']

In *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor* ['The Chronicle of the Romanian-Moldavian-Wallachian Ancient Past'], Dimitrie Cantemir integrates himself into the mentality and cultural tradition of his time by interpreting certain biblical elements in a moralising key. Therefore, the biblical inserts used to express certain messages have an instructive and moralising role to play. At the same time, the Moldavian prince transcends this tradition by exploiting the material taken from *The Holy Scripture* in the spirit of enlightened understanding.

Since they appear in a text belonging to the scientific style of the old Romanian literature, some of the biblical inserts used by Dimitrie Cantemir fulfil an illustrative and ornamental function. Cantemir uses these inserts to explain certain facts, to interpret them, or to comment and complete them from the perspective of an encyclopaedic way of thinking.